

PRAZNOVSZKY MIHÁLY

EGY VÁLASZTÁSI CSÍNY MIKSZÁTH ISMERETLEN LEVELÉBEN

Kedves Barátom!

Budapest, szept. 20. 1901

Discretio pecsétje alatt közlöm veled a mai végrehajtó bizottság határozatát. Nem azért, hogy érdemet csináljak magamnak előtted, nem azért részletezem a rád vonatkozó részt mai ülésünkől, hanem azért, hogy elvegyem azon bosszúság és esetleges lehangoltság tompító erejét, a melyet a határozatnál éreznél.

Szóba hoztuk ugyanis egy oldalról, hogy F-y mellett egy fulminens határozatot kell leküldeni, hogy leszereltetésed mind gyorsabban bekövetkezzék. Némi harcias kedv mutatkozott ebben, látszott, hogy tagtársaink közül föl vannak piszkálva és nyergeltetve néhányan ellened. A miniszterelnök az ő nagy tapintatával és igazság szeretetével, mérsékelten szólott szelidítő irányban.

Ekkor rám került a kötelesség és felszólaltam, hogy én ösmerlek és ösmerem némileg a viszonyokat is s biztosítom a bizottságot, hogy egy oly becses férfiut bír benned Selmezbánya, amely fajtából sok kellene ennek az országnak. Heincz Hugóval nem lehet – szóltam én – kurtán elbánni s ha ő akarja, hát minden hatalom ellen is meglesz képviselő Selmecczen, mert talpig férfi, s valódi Deák Ferencze Selmeccznek.

– Én is úgy tudom – szolt közbe a miniszterelnök.

– Ő olyan gyöngéd szívú – folytatám, hogy daczára annak, miszerint ő biztosabban meglesz képviselő városában, mint bárki más, csak azért kereste fel Pulszkyt, mert aggódó lelkével nem hitt a hatalom pártatlanságában, s melyet kicsinek gondolta. Attól félt, hogy a pénzügyi kormány haragudván a renitenskedő Selmecczre esetleg beszüntetheti valamely tárna művelését, a mivel szülővárosát sújtja. Ettől félt s ezért keresett előbb más, erősnek hitt jelöltet – aki a kormány haragját eltudja majdan oszlatni.

Körülbelül ezeket mondtam el s örömmel láttam, miként enyhültek ki a zordon arcok, s hogy lett a menydörgős epistolából egy szelid schablon: egyszerűen az elv schablonos betartása, hogy ahol volt képviselő társunk és egy idegen áll szemben, ott a volt képviselő mellé állunk – de ennek a legszelidebb neme az: hogy Óhajtjuk Farbakyt.

Szóval ez a kis epizód voltaképpen a te dicsőítésed volt, pirultál volna ha ott vagy, a beavatkozás v. törekvés teljesen megbukott s maradt csupán a pusztá „óhaj”-a s eszme.

Azért tehát el ne keserítsen téged a Farbakyéknak és nektek irt levél kedves öregem.

Engem nem érdekel a harcz eldőlte, távol állok attól, de ezt a pár sort bár álmosan késő éjjel nem sajnáltam megírni, hogy a kis episod valódi magvát és horderejét részletesen megírni s ezáltal az „óhajtásos” levél igazi értékének megismertetésével néhány kellemetlen perctől megmentsselek mint régi barátod.

Holnapután (vasárnap) én is útra kelek a kerülembe és ott maradok a választásokig, mert Fogaras hirtelen romlani kezd, itt kell hagynom a végrehajtó bizottságot, mert immár az én helyzetem is kétségessé vált.

Igaz barátod

Mikszáth Kálmán

A boríték nélküli levél címzettjének, illetve a benne rejlő eseményeknek megfejtéséhez magában a levélben találtunk támpontokat. Két név szerepel: Heincz Hugó a címzett és Farbaky István a rivális.

Heincz (Heintz) Hugó Mikszáth Kálmán osztálytársa volt a selmecebányai evangélikus líceumban a gimnázium 7. és 8. osztályában. Az osztálykönyvből megtudjuk, hogy selmeci születésű, kitűnően érettségizett. (Amely utóbbi az íróról nem mondható el.) További tanulmányairól nem tudunk, de egész életét e városban töltötte s lett városi hivatalnok.

Farbaky István a nagyhírű selmecebányai bányászati akadémia igazgatója volt egészen 1892-ig, amikor a szabadelvű párt színeiben elindult és győzött az országgyűlési választásokon. Majd újraválasztották 1896-ban is.

Maga a történet – amelyet a helyi lapból tudtunk rekonstruálni – felér egy mikszáthi témával. Sőt, ha egy bizonyos ponton nem válna tragikussá, nyugodtan tarthatnánk a körtvélyesi csíny selmecebányai változatának, amelyben – hasonlóan az 1892-es fogarasi választáshoz – Mikszáthnak is szerepe volt.

1901 tavaszán, az országgyűlési ciklus zárása idején a szabadelvű párt selmecebányai szervezete kettészakadt. A tagság egy része elégedetlen volt Farbaky Istvánnal, a képviselővel. Farbaky ellen már korábban is panasszal éltek, így áprilisban összeférhetetlenségi eljárást kezdeményeztek, mert egy olyan bányatársaságnál lett igazgatósági tag, amely jogtalan előnyöket szerzett így, hogy országgyűlési képviselőt választott be.

Május 19-én történt a végleges szakítás. Éppen Heincz Hugó jelentette be, hogy elégük volt Farbakyból, s helyette ősszel Pulszky Ágostot kívánják indítani. Erre Farbaky hívei elhagyták a gyűlés helyszínét, hogy máshol fogalmazzanak proklamációt vezérük mellett. Mind a két tábor azonnal értesítette a döntéséről Széll Kálmán miniszterelnököt és Podmaniczky Frigyes pártelnököt.

A városi ülésezések tovább folytak, a helyi lap – a Selmecebányai Híradó – egyértelműen a szakadárak pártjára állt. Ez nem gátolta meg, hogy a május végi gyűlésről beszámolva egy Miklós Dániel nevű bányász felszólalását is idézze, akinek bizonyára saját tapasztalatai alapján ez volt a véleménye: „ők nem a legnagyobb bizalommal vannak már a képviselőjelöltek iránt, mert alkalmuk volt tapasztalni, hogy ezek a választás után vajmi keveset törődnek a néppel”.

Heincz Hugó vezetésével az ellentábor megállás nélkül szervezkedett. Gyűlés gyűlést ért. Elsőnek egy delegáció utazott Pestre, hogy felajánlja Pulszkyknak a jelölést. Ottlétük alatt a Clubban – hol máshol – fogadta őket a párt vezetősége is, s úgy tűnt, nincs ellenükre javaslatuk. Pulszky komolyan vette a felkérést, és június végén négy napra (27–30. között) Mikszáth társaságában leutazott Selmecebányára, találkozni híveivel. Dízvacsorák sora következett, látogatások illusztris személyiségeknél, s mondanunk sem kell, Heincz Hugó látta vendégül őket otthonába e négy nap alatt.

Természetesen Farbaky István sem tétlenkedett, ő is szervezte gyűléseit hívei körében. Meg is jegyezte a Híradó szerkesztője, Farbaky már tíz éve képviselő „és

még soha nem tartotta szükségesnek választói előtt beszámolót tartani...”, csak éppen most.

Maga Heincz Hugó is ringbe szállt, egymás után írta cikkeit Farbaky ellen, sőt a lap szeptember 1-jei számában finoman utalt arra, hogy korábban az ő neve is elhangzott mint esetleges képviselői ellenjelölté. Már tavaly ősszel akarták őt a bányászok jelölni, de akkor ő ezt elhárította.

Most a mikszáthi dramaturgia és a körtvélyesi csíny szabályai szerint az következne, hogy Pulszky visszalép Heincz Hugó javára. Ki tudja, megtette volna-e, de a sors közbeszólt: Pulszky Ágost szeptember 11-én meghalt! A helyi lap szeptember 15-i számában bejelentették: a szakadár csoport azonnal Pestre utazott, hogy Gulner Gyula államtitkárt kérje fel jelöltnek. De valami történt a háttérben.

A Selmecbányai Híradó szeptember 22-i számában megjelent a hír: egységes akarát kívánja, hogy ne fővárosi személyiség, hanem a helyieket ismerő, a helyi életben tisztelt polgárt jelöljenek, s ez nem lehet más, mint Heincz Hugó. Rövid vonakodás után Heincz elfogadta a jelöltséget.

Erre utal bizonyos hangsúlyjaiban a közölt Mikszáth-leveél is, ahol már szeptember elején arról írt Mikszáth, hogy végül is Heincz az igazi jelölt, Pulszky mintha csak menedék lett volna vagy éppen taktikai elem a Farbaky elleni küzdelemben. A párt elnöksége mindenestre elég bizonytalanul nyilatkozott: akarják is, meg nem is a személycserét.

Október 3-án volt a választás. A Selmecbányai Híradó szerkesztője, Kuti István büszkén jelenthette: Heincz Hugó fölényesen, csaknem száz szavazatnyi előnnyel győzött vetélytársa ellen. Ő 403 szavazatot kapott, míg Farbaky 306-ot.

„E harcnak diadala igazán az igazságnak erejét jelenti, az igazságét, amelyet nem lehet ignorálni, elfeledtetni, csúrní, csavarní” – írja a szerkesztő.

Mikszáth bizonyára mosolyogva olvasta a cikket. Ő aztán tudta, hogy az igazságot tényleg nem lehet „ignorálni, elferdíteni, csúrní, csavarní”.

Mikszáth Kálmán levelének másolatát 1994-ben kaptuk egy svájci, magyar származású kéziratgyűjtőtől. Akkor, amikor az ő közreműködésével József Attila *A Dunánál* című kézírata a Petőfi Irodalmi Múzeumba került. A levél szabványformátumú, négy oldal terjedelmű, tintával írott.

A kézirat jó állapotú, jól olvasható. Szerepelnek benne a Mikszáthra jellemző hanyagságok is: a központozás szinte teljes hiánya, beszúrások, olykor betűkihasználások stb. Az írásmód megtartásával mindössze az írásjeleket pótoltuk a szükséges helyeken.